

1733-ban ZALONYI NAGY JÁNOS nagyváradi könyvkötőmester biztatta NOTTESNTEINT ennek kiadására, ami még ugyanebben az évben meg is jelent.¹ A *Chariclia* ára 8, a *Kemény Jánosé* 13 és a *Murányi Venusé* 10 dénár volt. 1837-ben halt meg NOTTENSTEIN, úgyhogy a *Kemény János emlékezete* évjelzés nélküli kiadása kb. 1730—33. között jelenhetett meg. A GYÖNGYÖSI-kiadás hagyománya tovább szállt a kiadó özvegyére is, aki előzőleg LANDERER JÁNOS SEBESTYÉN özvegye volt, de mint NOTTENSTEIN felesége is hamarosan hasonló nehéz sorsra jutott, a vállalatot azonban 1752-ben bekövetkezett haláláig vezette „NOTTENSTEINÉ özvegnél“ vagy „NOTTENSTEIN VÉRONIKA özvegnél“ imprimatúrák alatt. Halála után első házasságából való idősebb fia vette át a nyomda vezetését és munkásságát GYÖNGYÖSI Csalárd Cupidójának kiadásával kezdte.² Az érdekes GYÖNGYÖSI-kolligátum XIX. századi tulajdonosa a bejegyzés bizonyosága alapján: NIC.[OLAUS] SZIRBIK 1806 volt, míg XX. századi írással utolsó lapjára a SZEBERÉNYI LÁSZLÓ név van följegyezve. Mint érdekes irodalomtörténeti és nyomdatörténeti dokumentumot érdemesnek tartottuk a két ismeretlen GYÖNGYÖSI-kiadást részletesen bemutatni.

KOZOCSA SÁNDOR.

A lőcsei nyomda veszedelme 1717-ben. A lőcsei nyomda kalendáriumairól volt nevezetes, amelyek a XVII. század folyamán magyar és német nyelven jelentek meg. Ezeknek a kalendáriumoknak még a XVIII. század folyamán is akkora volt a kelendőségük, hogy mikor 1740-ben a lőcsei könyvnyomtató ismeretlen okból nem akarta megjelentetni, a győri könyvnyomtató azonnal vállalkozott a kiadására. Ugyanezt tette 1741-ben a pozsonyi könyvnyomtató is, ami kétségtelen bizonyítéka annak, hogy a lőcsei kalendárium kiadása jó üzleti vállalkozás lehetett. A kalendáriumokat a kiadók nyers állapotban hozták a piacra, így vásárolták azokat a könyvkötők is, hogy aztán fűzött, vagy kötött állapotban juttassák a fogyasztóhoz. A kalendárium-kiadásból tehát a könyvkötők és könyvnyomtatók egyaránt hasznot húztak s LANDERER MIHÁLY 1776-ban azon indoklással kérte SPAISER KERESZTÉLY könyvkötő eltiltását a kalendárium-kiadástól, hogy a kalendáriumok kötéséből is meg lehet élni. Egyszóval könyvnyomtató és könyvkötő egyaránt jó üzletet csináltak a kalendáriumokkal, amelyek sorában a lőcsei kalendárium vezető helyet foglalt el.

¹ Id. m. 35. l.

² Révay József és Schöpflin Aladár: *Egy magyar könyvkiadó regénye.* Bp., 1938. 18—19. l.

A kalendáriumokat kiadó lőcsei nyomdát 1717-ben nagy veszedelem fenyegette, amely könnyen a nyomda üzemének teljes megszüntetését eredményezhette volna. Az 1717. évi lőcsei tisztújítást ugyanis királyi biztosi minőségben báró VIECHTER JÁNOS kamarai tanácsos vezette, aki hivatásának megfelelően minden olyan városi ügy iránt érdeklődött, ami a polgárok közötti békés együttélést megzavarhatná. Elsősorban a vallási viszonyok iránt tanúsított meleg érdeklődést, amire utasítása külön is kötelezte. Bizalmas értesülése volt róla, hogy a lőcsei nyomdában katolikus-ellenes röplapok és gúnyiratok készülnek. (*Quod in typographia ibidem constituta per praedictantes acatholicos et nonnullos alios heterodoxos in vilipendium verae orthodoxae romanocatholicae fidei variae scartecae et scomata imprimi curarentur*), amelyek szerzői a protestáns papok sorából kerültek ki. Vizsgálatot tartott tehát ez ügyben, a vizsgálat azonban nem járt eredménnyel, nem sikerült bizonyító anyagot találni a városban. Ennek ellenére elrendelte, hogy két tanácsnok — egy katolikus és egy evangélikus — kísérelje állandóan figyelemmel a nyomda működését s ha a kifogásolt nyomdai termékek előállításában bűnösnek találnák, a városi tanács rendelje el azonnal a nyomda bezárását. (*Ut eandem typographiam senatus Leuchoviensis de plano et simpliciter immediate tollat.*)

Arról is értesült a nevezett királyi biztos, hogy külföldről katolikus- és dinasztiaellenes nyomtatványokat csempésznek be a városba (*ex externis etiam provinciis varii libri tum contra fidem, cum etiam Suam Majestatem Sacratissimam totamque augustam domum Austriacam nefarie et scandalose editi per Augustanae confessioni addictos clandestine inducantur*) s ezt is az evangélikusok csinálják. Elrendelte ezért, hogy ezt a csempészést mindenáron meg kell akadályozni, a vétkeket meg kell büntetni, a kifogásolt könyveket pedig el kell égetni. (*Scripta similia aut libri, si qui adinventi fuerint, comburantur et exterminentur.*)

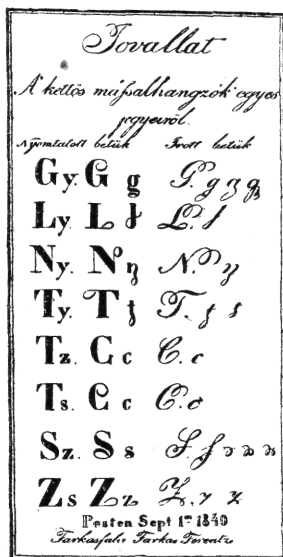
Lőcse eredetileg erős vára volt a protestantizmusnak, amelyet csupán a XVII. század utolsó évtizedeiben sikerült némileg visszaszorítani a megindított ellenreformációnak. Ennek az ellenreformációnak az utolsó hullámain szemlélhetjük az előadott rendelkezésekben, amelyek már arra látszanak mutatni, hogy a nyílt harc megszűnt s a protestantizmus ereje meggyengült. A királyi biztos értesülései aligha voltak alaptalanok, az evangélikusok összetartása mellett bizonyít azonban, hogy a megindított vizsgálat nem járt eredménnyel.

Nemcsak a kortörténeti, hanem könyvészeti szempontból is figyelemreméltók ezek az adatok, mert amellett tesznek tanúságot,

hogy nem minden sajtótermék maradt fenn az utókor számára, nagy részük nyomtalanul eltűnt. Különösen az apró nyomtatványokra vonatkozik ez a megállapítás, amelyek sorában tartalmilag sok értékes darab lehetett. Minthogy ezek az apró nyomtatványok végérvényesen elveszettek tekinthetők, le kell mondani arról a reményről, hogy nemzeti bibliográfiánk valaha is teljessé lehet. Sajnos, éppen a korra és a helyi viszonyokra legjellemzőbb anyagot fogjuk mindig nélkülözni, melynek elkallódását, kis terjedelmén kívül, éppen a tartalom rovására kell írni.

GÁRDONYI ALBERT.

Javaslat a betűk egyszerűsítésére 1840-ből. A múlt század első felében gyakran találkozzunk hirlapjainkban és folyóiratainkban helyesírási vitákkal (az *y*-ről és *j*-ről és *tz*-ről). A hasonmásban közölt „*Jovallat*“ nem helyesírási, hanem typológiai, illetőleg typográfiai. FARKASALVI FARKAS FERENTZ a kettős mássalhangzókat akarta egyszerűsíteni, két betű helyett egynek az alkalmazását javasolta, de nem szláv mintára, hanem teljesen eredeti elgondolás alapján. Hogy ez a

birtokomban volt s most a Széchényi-Könyvtárnak ajándékozott rézmetszetű egyleveles nyomtatvány mellékelve volt-e valamely könyvhöz, vagy folyóirathoz, nem tudtam megállapítani. Abból, hogy az impresszum (helyesebben dátum) rajta van, úgy látszik, nem.